

звужені можливості застосування засобів ОРД, у зв'язку з відсутністю «органів військової поліції», які мають право використання спеціальних технічних засобів;

віддаленість від місця бойових дій (де можуть вчинюватися ряд військових злочинів) органів, які уповноважені застосувати засоби ОРД;

спеціалізовані (військові) прокуратури дислоковані та діють безпосередньо в зоні збройного конфлікту, що неминуче тягне їх відрив від інших правоохоронних органів, судів;

неможливості виконання функціональних обов'язків судами, які повинні надавати дозвіл на застосування засобів ОРД під час забезпечення проведення НСРД;

зміна порядку отримання дозволів у зв'язку з фізичною відсутністю суддів (які надають дозвіл) наряду з відсутністю критеріїв визначення їх формальної відсутності;

знищення документів, які необхідні для застосування засобів ОРД;

обмежені можливості правоохоронних органів, що обумовлює необхідність використання технічних можливостей інших суб'єктів, процесуальна процедура залучення яких не визначена.

Юсунов Володимир Васильович,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД, ЯКІ ЗАЗНАЛИ АРТИЛЕРІЙСЬКИХ ОБСТРІЛІВ ТА БОМБАРДУВАНЬ

Нині в Україні важливим є розроблення методології розслідування воєнних злочинів. Основним способом збирання доказів вчинення воєнних злочинів є проведення слідчих (розшукових) дій, однією з найбільш важливих з них є слідчий огляд. Огляд будівель і споруд, що зазнали пошкоджень і руйнувань в результаті артилерійських обстрілів та бомбардувань, є невід'ємною складовою кримінальних проваджень щодо розслідування воєнних злочинів.

Від початку збройної агресії росії зафіксовано безліч фактів застосування ворогом засобів і методів ведення війни, заборонених міжнародним гуманітарним правом. Більшість регіонів сходу України,

в яких відбуваються активні бойові дії, регулярно зазнають обстрілів з використанням зенітно-ракетних комплексів ЗРК типу С-300, бомбардувань за допомогою баражуючих боєприпасів, до яких відносять дрони-камікадзе типу «Shahed», запалювальних боєприпасів типу «9М22С», випущених з реактивних систем залпового вогню РСЗВ. Авіація і корабельна артилерія противника активно застосовує крилаті ракети типу «Калібр», «Іскандер», «Кинджал» та інші їх різновиди. Зафіксовані чисельні випадки використання окупантами уламково-фугасно-запалювальних авіабомб типу «ОФЗАБ-500», які через свою потужність і часто некерованість є засобами невибіркової дії, що заподіюють зайвих ушкоджень і страждання цивільному населенню та серйозну шкоду природному середовищу [1].

Головною особливістю проведення огляду будівель та споруд, що зазнали пошкоджень та руйнувань, є існуюча небезпека перебування його учасників в зоні проведення слідчої (розшукової) дії, оскільки залишається значний ризик подальшого руйнування будівельних конструкцій, можливої наявності на місці огляду вибухонебезпечних предметів, радіоактивних, хімічних речовин та їх залишків.

Тому до початку проведення огляду, рятувальні служби повинні спрямувати зусилля на ліквідацію наслідків події: надати екстрену медичну та психологічну допомогу постраждалим, здійснити евакуацію людей, вжити заходи щодо гасіння пожеж, провести розбір завалів, пошук тіл загиблих та поранених. Під час ліквідації наслідків події, не виключаються можливі вибухи вторинних вибухових пристроїв, вибухонебезпечних фрагментів, що залишилися після вибуху боєприпасу, природного газу, паливно-мастильних матеріалів, враження електричним струмом, а в разі знаходження об'єкта в зоні активних бойових дій, залишається ризик завдання агресором повторних артилерійських обстрілів і бомбардувань.

Отже, фахівці з пошуку і знешкодження вибухових пристроїв та речовин перевіряють об'єкт на існування похідних (вторинних) вибухових пристроїв, фрагментів, що не вибухнули після основного вибуху, та виявляють подібні чинники, які впливають на забезпечення безпеки учасників огляду [2, с. 26].

Огляд місця події проводиться невідкладно, відразу після вчинення кримінального правопорушення. На підготовчому етапі важливим є отримання інформації про об'єкт огляду, його цільове призначення, вжиття заходів щодо запобігання або послаблення шкідливих наслідків події. Також визначаються конкретні цілі та завдання огляду, забезпечується охорона місця події, вносяться пропозиції щодо складу слідчо-оперативної групи і спеціалістів, яких доцільно залучити до огляду, перевіряється готовність технічних засобів, надається розпорядження працівникам поліції щодо виявлення очевидців обстрілу, інших свідків.

Документування на місці події, пов'язаного з артилерійськими обстрілами та бомбардуваннями, складає комплекс дій, який включає відібрання і систематизацію пояснень очевидців, виготовлення фото- і відеоматеріалів, складання схем, планів, топографічних карт та збір матеріальних слідів події [3, с. 269].

При цьому до спеціальної логістичної системи постачання та розподілу ресурсів по забезпеченню завдань проведення слідчих оглядів можна віднести:

- залучення персоналу до складу слідчо-оперативних груп з числа слідчих, спеціалістів різного профілю, медиків, оперативних працівників, осіб, які будуть охороняти місце події, здійснювати перевезення, розміщення, харчування тощо;

- підготовку спеціалізованого транспорту для переміщення слідчо-оперативних груп до місця події, перевезення техніко-криміналістичних засобів та техніки, транспортування вилучених речових доказів, в тому числі вибухових пристроїв, речовин та їх уламків, пересувних криміналістичних лабораторій для проведення попередніх досліджень у «польових умовах», землерийної та вантажної техніки, мобільних рефрижераторів для переміщення тіл загиблих до моргу, забезпечення їх паливом;

- підготовку техніко-криміналістичних засобів, призначених для фото, - відеозйомки, забезпечення аерозйомки за допомогою безпілотних літальних апаратів (БпЛА) на місці події, технічних засобів збирання інформації про вибухові пристрої, речовини, їх пакування тощо;

- спеціальних засобів індивідуального захисту (касок, бронежилетів, вибухозахисних костюмів), іншого спеціального одягу (захисних костюмів, рукавичок, взуття, респіраторів тощо), наметів для розгортання тимчасових пунктів збирання доказів, огорожувальних засобів та додаткових засобів освітлення тощо;

- підготовку інших засобів та обладнання (засобів зв'язку, геолокації, картографічних матеріалів, бланків процесуальних документів, тощо).

Важливе доказове значення має фото- та відеофіксація місця події, оскільки фотознімки та відеозапис відносяться до документів, які є джерелами доказів. Руйнування та обвали будівельних конструкцій, розповсюдження пожежі та наслідки її гасіння, можуть суттєво змінити загальну картину місця події від його початкового вигляду, що ускладнює досягнення цілей та завдань огляду. У таких випадках фото-, відеозйомку на місці події доцільно розпочати ще в процесі активної фази ліквідації шкідливих наслідків події рятувальними службами. Зафіксована таким чином інформація буде відображати динаміку розвитку наслідків події в часі і просторі. З метою безпеки і отримання найбільш повної картини на місці події, фото-, відеофіксацію рекомендується проводити із застосуванням БпЛА, дронів, які оснащені засобами фото-, відеозйомки.

Після завершення робіт з ліквідації наслідків події, фото та відеофіксація може продовжуватись спеціалістами-криміналістами поліції. На цій стадії огляду спеціалісти фіксують загальний вигляд об'єкта з прилеглою до нього територією, виявлені пошкодження та руйнування, взаємне розташування окремих матеріальних об'єктів та інші сліди кримінального правопорушення. При проведенні орієнтуючої та оглядової фото- та відеозйомок, важливо дотримуватись основних правил судової фотографії, застосовувати існуючі методи кругової, лінійної та ярусної панорами.

Таким чином, фактичні дані, отримані за результатами застосування техніко-криміналістичних засобів під час слідчих оглядів будівель і споруд, що зазнали пошкоджень та руйнувань в результаті артилерійських обстрілів та бомбардувань, визначають подальший хід досудового розслідування воєнних злочинів, дозволяють висунути об'єктивні та найбільш достовірні версії щодо механізму вчиненого кримінального правопорушення, його суб'єктів, забезпечити належне планування слідчих (розшукових) дій з метою збирання і перевірки інших доказів та встановлення злочинців.

Список використаних джерел

1. Короткий Т., Заворотько І. Заборонені засоби та методи ведення бойових дій, які росія використовує у війні проти України. URL: <https://zmina.info/articles/zaboroneni-zasoby-ta-metody-vedennya-bojovyh-dij-yaki-rosiya-vykorystovuye-u-vijni-proty-ukrayiny/>

2. Методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху / [Прохоров-Лукін Г. В., Пашенко В. І., Биков В. І. та ін.]. Київ: ТОВ «Еліт Прінт», 2011. 216 с.

3. Богданюк І. В., Чупрун В. Т., Устименко В. А., Шипілов М. Ю. Особливості судово-експертних досліджень випадків артилерійських обстрілів. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2019. № 20. С. 264-280.